

HET FRIESE VELD PORTRET VAN EEN SAMENWERKINGSVERBAND

Badende Kievit (foto: Anton Huitema)

**Twirre
op bezoek bij
Jan Peenstra,
biologisch boer
in de
Soarrempolder
-
tekst
Sietske Rintjema**

Ze zijn dit voorjaar al diverse keren in het nieuws geweest, het boerencollectief met Geert en Jan Peenstra, Oane Voolstra en Tjitze Bouma uit Nes (Boarnsterhim). In de Leeuwarder Courant en bij Omrôp Fryslân. Jan nog het meest, want hij gebruikt de pomp (die hij heeft om de venige sloten zo nu en dan op te schonen) nu om de greppels op zijn eigen land en dat van twee collega's gedurende het hele voorjaar vol water te houden. En dat blijkt een gouden greep voor de weidevogels die het dit voorjaar bijzonder moeilijk hebben. Door de aanhoudende droogte zitten wormen en ander bodemleven diep in de grond. Zo diep, dat de steltlopers er met hun snavel niet meer bij kunnen. Bovendien is de bovengrond zo uitgedroogd dat deze op veel plaatsen scheuren vertoont en te hard is geworden. Het greppelplasdras, zoals Jan Peenstra dat nu realiseert, blijkt een enorme aantrekkingskracht te hebben op de hongerige vogels.

Jan en Geert komen uit een gezin van acht kinderen, "fiif dochters, en de âldste en de beide jongsten binne soannen", aldus moeder Peenstra, waar ik op zondagochtend 6 mei aan de koffie schuif. Jan meldde me weinig tijd te hebben. Hij heeft extra materieel aangeschaft waarmee hij, naast het draaiend houden van z'n eigen melkveebedrijf, ook zo nu en dan wat loonwerk verricht voor collega-boeren. "As it reint ha ik de measte tiid sis mar...", stelt hij lachend. Het loonwerk is overigens prima te combine-

ren met z'n liefde voor weidevogels stelt Jan, want hij doet tijdens dit werk natuurlijk extra z'n best om nesten op te sporen en te beschermen.

Het is een gezellige drukte bij de familie Peenstra aan de Burdineweg 4. Het gezin is gastvrij, de deur staat er altijd open voor iedereen. Verschillende neefjes en dorpskinderen helpen regelmatig mee op de boerderij. De jongste zoon is melkrijder en heeft zodoende veel kennissen die ook regelmatig langskomen. Me-

vrouw Peenstra zorgt dat er altijd verse koffie klaar staat. Moeite om het gesprek aan de gang te houden hebben ze niet. Uiteenlopende onderwerpen rollen over tafel. Maar de nadruk ligt toch wel op de zorg over de moderne landbouwmethoden (moeder: "moderne boerderijen zijn net fabrieken") en, daarmee annex, de verandering van ons landschap en de verslechtering van het dierenwelzijn.

Jan is sinds 1989 officieel biologisch boer, wat inhoudt dat ze geen kunstmest en

geen chemische bestrijdingsmiddelen gebruiken. Ook Geert Peenstra en Oane Voolstra schakelden enkele jaren later over op biologische landbouw. Maar het gaat nog veel verder bij de Peenstra's. Het behoud van het cultuurhistorisch waardevolle veenpolderlandschap achter Nes, dat nog niet verkaveld of gescheurd is, gaat de beide broers zeer aan het hart. Samen met de genoemde collega-boeren hebben ze voor in totaal 200 hectare het zwaarste weidevogelpakket (uit de Subsidiereregeling Agrarisch Natuurbeheer, SAN) aangevraagd. In ruil voor het uitvoeren van enkele beheersmaatregelen, zoals laat maaien en verspreid stroken of akkers laten staan, waar kuikens in kunnen opgroeien, krijgen ze een subsidiebedrag per hectare. Voorwaarde is wel dat er dan ook minimumresultaat moet worden behaald, te weten meer dan 100 broedparen weidevogels per 100 ha. "It liket derop dat dy flechtstripen trouwens prima yn te passen binne yn 'e bedriuwsfiering", aldus Peenstra. Hij gebruikt deze percelen dit jaar voor het eerst voor stalvoeding.

"moderne boerderijen zijn net fabrieken"

Moeder Peenstra vertelt dat de biologische bedrijfsvoering niet uit de lucht kwam vallen. Vader was al net zo. Vol liefde praat ze over de man, die enkele jaren geleden is overleden. Hij heeft kunstmest nooit vertrouwd en gebruikte het dan ook nauwelijks. "Stikstof zit wel in de grond" (klei op veen), zo stelde hij. De zuurgraad, die moest je wel in de gaten houden, en verder was organische mest ideaal.

Vader Peenstra was filosofisch aangelegd, zo vertelt weidevogelinventariseerder Jan Kleefstra uit Akkrum me later in de auto. Hij vergeet nooit z'n eerste ontmoeting met deze bijzondere persoon. Jan liep al langer in deze omgeving rond om de vogels te tellen, toen hij op een keer bij de Peenstra's werd uitgenodigd op de koffie. Peenstra senior was toen al ernstig ziek en kortademig. "Hoe het kwam weet ik niet meer", zegt Jan, "maar plotseling hadden we het over Shakespeare en Goethe". De oude man nam Jan mee naar een achterkamertje

Jan Peenstra foto: Sietske Rintjema

dat vol bleek te staan met boeken. Literatuur van de Oostenrijkse filosoof Rudolf Steiner, Erich von Däniken, maar ook een hele serie boeken over het rijk der Azteken, een Midden-Amerikaanse beschaving die tussen 1200 en 1500 ontstond in het huidige Mexico. "Hij las Shakespeare in het Engels, maar zijn wens was nog eens een goede Nederlandse vertaling van Goethe's Faust te lezen". Kleefstra had deze thuis en leende Peenstra zijn versie. "Het verhaal gaat dat hij

Jan Peenstra spuit de greppels vol met slootwater foto: Sietske Rintjema

aan dat boek in zijn laatste levensdagen nog veel kracht heeft ontleend." Iets wat de band tussen Jan Kleefstra en de familie versterkt heeft.

De broedparen worden op een groot deel van de gronden van het boerencollectief vastgelegd door Jan Kleefstra volgens de gestandaardiseerde BMP-methode van SOVON, terwijl Jan Peenstra zelf ook een hoekje telt. Bij deze methode telt niet het aantal nesten dat je vindt, maar het aantal vogels met broedindicatie ofwel territoriaal gedrag, zoals zingende, nestelende, parende of met voer aanvliegende exemplaren. Alle soorten tellen mee. Zo worden hier jaarlijks naast Kievit, Grutto, Tureluur en Scholekster ook tientallen territoria van bijvoorbeeld Veldleeuwerik en Graspieper vastgesteld, evenals enkele paartjes Zomertaling, Slobeend, Krakeend, Gele kwikstaart en Watersnip. Kortom, een zeer gevarieerde vogelgemeenschap.

"Minsken meie ek best witte wat der mei hun belesting-sinten dien wurd en wat dat opsmyt."

Maar wat er broedt zegt nog niks over wat er uitkomt of wat er uiteindelijk vliegvlug wordt. Daarom zijn er ook een aantal nazorgers uit de regio in het gebied actief, te weten Jorn Akkerman, Hendrik Blankenstein, Jan Heida en Tjerk de Vries. Deze mannen proberen zo veel mogelijk nesten op te zoeken en te markeren voor de boeren, zodat deze hier tijdens de werkzaamheden rekening mee kunnen houden. Jorn is tevens muskusrattenvanger en jager, en bijzonder scherp in het vinden van nesten, ook die van Tureluur en Veldleeuwerik.

Hoewel het uitkomstpercentage van de gevonden nesten meestal erg hoog lijkt (met weinig verlies in de ei-fase), vraagt Kleefstra zich wel eens af wat er na enige tijd met die weidevogelgezinnen gebeurt. Na enkele dagen is vaak nog maar een fractie van de paartjes alarmerend in het gebied aanwezig en de rest blijkbaar vertrokken. Toch lijkt predatie hier geen

grote rol te spelen. Er zijn wel jaren geweest dat er meer Zwarte kraaien of Hermelijnen in het gebied actief waren. Jorn Akkerman houdt de kraaien en de Vossen in de omgeving kort. Maar Kleefstra heeft de indruk dat ook Hermelijnen en Wezels minder talrijk zijn dan wel eens het geval is geweest. Kleefstra is van mening dat predatie slechts een minimale factor is in het weidevogelgebeuren. "Rondom de polder broeden in totaal al jaren zo'n zes paartjes Buizerd en het blijkt dat dit prima samen gaat met de gezonde en vrij stabiele weidevogelpopulatie hier. Ondanks het feit dat er natuurlijk wel eens een kuiken wordt gesnapt..."

Het liefst zouden de Peenstra's en hun beide collega's willen dat het gehele, nog zo oorspronkelijke gebied een duurzame beschermingsstatus kreeg als natuurreserveaat, zo vertelde Geert me tijdens een telefoongesprek in de week voor m'n bezoek aan Jan. Daarvoor zouden ze dan de waardevermindering van de grond (want natuurgrond is minder waard dan commercieel bruikbare landbouwgrond) eenmalig uitgekeerd krijgen. En daar hebben ze al diverse ideeën voor klaar liggen. Zo zou Geert, ook vanwege een handicap aan zijn arm, graag willen overschakelen van het melkveebedrijf naar een zorgboerderij, met een educatieve nevenfunctie, bijvoorbeeld in de

Jonge Kievit

foto: Anton Huitema

vorm van scholenprojecten. Ook een investering in een potstal zou prima zijn in combinatie met het weidevogelbeheer, want uit een potstal kan de voor weidevogels zo waardevolle, strorrijke 'rûge dong' worden verkregen. Het is eigenlijk de instandhouding van een soort 'museumlandschap', zoals ook wetenschapper Theunis Piersma dat voor zich ziet als hij nadenkt over de toekomst van de weidevogels in Nederland.

Ondertussen zijn we midden in het open weidegebied aanbeland. Jan Peenstra op

de tractor met pompinstallatie. De horizon is momenteel behoorlijk vervuild door tientallen kraanmachines en de werkzaamheden voor de aanleg van een nieuwe gasleiding door Noord-Nederland. Deze moet straks gas gaan vervoeren van Rusland naar Engeland. De Peenstra's zijn echter zeer te spreken over de zorgvuldige manier van werken bij dit megaproject. Alle grondeigenaren zijn goed geïnformeerd en de schade wordt vergoed. De opdrachtgever heeft zelfs gesteld de SAN-subsidie eventueel te gaan vergoeden als door hun werkzaamheden de vereiste doelstelling van minimaal 100 broedparen per 100 ha niet wordt gehaald aan het eind van de contractperiode van zes jaar. Dat gas moet straks wel goud opleveren zou je bijna denken...

Het gebied maakt deel uit van het herinrichtingsproject 'Swette - de Burd', waar al jaren over wordt gepraat. Als het gebied daadwerkelijk door de provincie Fryslân als natuurreserveaat zou worden aangewezen, kan het buiten de herinrichting worden gehouden en is duurzame instandhouding gewaarborgd. Dit jaar lijkt er eindelijk schot te komen in het verhaal. De Provinciale Commissie Landelijk Gebied moet er nog over beslissen. Positief is dat collega-boeren in de streek de ideeën van het collectief accepteren en zelf ook met creatieve alternatieven komen tijdens de planvorming. Zo blijkt niet alles volgens de standaardreceptuur 'groter, droger, efficiënter' vorm

Jan Kleefstra (links) in gesprek met Jan Peenstra.

foto: Sietske Rintjema

te hoeven krijgen, en blijft er wellicht meer ruimte voor vogels. Wel jammer is dat de planvorming en beleidsmakerij zo lang duurt. Je moet echt jaren geduld hebben en de boel ook zelf regelmatig warm houden. Zelfs gedeputeerde Anita Andriessen is op een gegeven moment door Geert persoonlijk op de hoogte gebracht van de hier geschetste plannen.

Jan Peenstra installeert de pomp onder-tussen bij het Ald Djip en spuit de eerste greppel vol. Een handvol jonge Kieviten weet even niet waar naartoe te vluchten en zwemt als dobbertjes snel naar de overkant. Ik vraag Jan Peenstra of deze maatregel al veel navolging heeft gevonden, maar volgens hem valt dat erg tegen. Een enkele boer in de omgeving heeft de afgelopen weken ook wat water in afgedichte greppels gepompt. Maar het is niet zo dat hij plat wordt gebeld door boeren die dit ook willen gaan doen... Wellicht dat er meer belangstel-

ling voor komt als de maatregel wordt geïntegreerd in de SAN en er een vergoeding tegenover staat? Ook elders in Nederland is al geëxperimenteerd met dergelijk greppel-plasdrasbeheer, bijvoorbeeld in de Ablasserwaard en de Vijfheerenlanden.

In de verte zien we een klein schuiltentje staan. Het tentje blijkt van Jan Koopmans te zijn, die van daaruit de jonge weidevogels mooi op film probeert te krijgen. Al met al zijn er nogal wat personen die op een of andere manier iets doen op het land van de Peenstra's en hun collega's. Vindt hij dit niet bezwaarlijk, al die mensen op z'n land? Volgens Jan is het relatief nog niet eens zoveel. Iedereen heeft een eigen doel en de mensen gaan over het algemeen respectvol om met het gebied, ze misdragen zich niet. Ook de media-aandacht neemt hij voor lief: "Minsken meie ek best witte wat der mei hun bestelling-sinten dien wurd en wat dat op-

smyt." Hij ziet het land niet als zijn privé-domein waar niemand mag komen. Wat dat betreft denken Jan en Geert ook na over het eventueel organiseren van excursies tijdens het broedseizoen. Naar verwachting is hier veel belangstelling voor. Met tractor en wagen zou je langs een vaste route mensen een goede indruk kunnen geven van het gebied en de weidevogels die er leven. Enige ervaring hebben ze hier al mee, want op deze wijze wordt ondermeer de Akkrumer jeugd betrokken bij het weidevogelrijke gebied.

We nemen afscheid bij mooi weer. 's Avonds rond een uur of zes vallen - na zes weken droogte - de eerste reghen-druppels en morgen wordt er rond de 20 mm voorspeld. Hoera!

— Nes (B.), 6 mei 2007 —

*Van droog naar nat. Op de foto boven een kurkdrome greppel. Op de foto links wordt de greppel gevuld met water om het de weidevogels naar de zin te maken.
foto's Sietske Rintjema*